

Tegenstanders en bondgenoten

De oorlogsgoden Pallas Athena en Ares

Als een dreiging van buitenaf het voortbestaan van de hele Helleense wereld in gevaar bracht (zoals tijdens de Perzische Oorlogen), vormden de oude Grieken één front tegen die 'barbaarse' vijand. Maar als die gezamenlijke vijand overwonnen was, laaide binnen de kortste keren de aloude strijd tussen de verschillende stadstaten weer op. De belangrijke plek die oorlogvoering innam binnen de Griekse wereld vindt haar weerklink in het pantheon. Want daarin waren liefst twee van de twaalf Olympiërs verantwoordelijk voor dit domein, namelijk Pallas Athena en Ares.

De Griekse mythologie bestaat uit een bonte verzameling prachtige verhalen die ons een kijkje geven in de houding van de Grieken ten opzichte van hun godenwereld. En die ook vaak verklaringen proberen te geven voor zaken waar wij in de mensenwereld mee worstelen. In *Kleio* schenken we aandacht aan enkele van die verhalen in de serie *Griekse mythen*.

Hans Vermeer is
redacteur van *Kleio*.

Dat ze Olympiërs waren, was het enige aspect dat beide goden gemeenschappelijk hadden. Want verder was er voor de Grieken geen grotere tegenstelling denkbaar dan die tussen Pallas Athena als de meest geliefde en Ares als de meest gehate godheid. Die tegenstelling manifesteerde zich ook op het vlak van de oorlogvoering waarin deze goden twee totaal verschillende facetten van de strijd vertegenwoordigden. En waarin zij op het slagveld vaker elkaars tegenstander dan elkaars bondgenoten bleken te zijn.

Het verschil in waardering tussen beide godheden is al merkbaar in de verhalen rondom hun geboorte. Zo was de geboorte van Athena heel wat sensationeler dan die van Ares. Zij was de dochter van Zeus, geboren uit zijn hoofd. Die vreemde geboorte werd verklaard uit het feit dat Zeus zijn eerste geliefde Megis ('schranderheid') verslonden had, omdat hem was voorspeld dat zij een zoon zou baren die hem van de troon zou stoten. Nadat hij haar had verorberd, kreeg hij enorme hoofdpijn. Hij riep daarom de hulp in van zijn broer Hephaistos. Die hielp Zeus bij de bevalling door met een bijl zijn hoofd te klieven, waaruit vervolgens een volledig gewapende Athena, met lans, tevoorschijn kwam (aan de lans dankt zij de toevoeging Pallas: 'de lanszwaaiende'). Deze dochter zou altijd het lievelingskind van Zeus blijven, een dochter die hij onvoorwaardelijk liefhad en vertrouwde.

De geboorte van Ares werd daarentegen juist een beetje weggemoffeld naar een duister hoekje van de wereld. Hij mocht dan wel de zoon zijn van Zeus en Hera, maar zijn wieg stond volgens de Grieken in Thracië. Dit gebied lag aan de rand van de Griekse wereld en de Thraciërs werden beschouwd als

oorlogszuchtige barbaren. Bovendien hielden zijn ouders niet van hem en noemde Zeus deze zoon zelfs 'de meest gehate onder de goden'.

Bescheiden rol

Ook uit de mythen en verhalen blijkt het verschil in status en waardering van deze twee goden. Daarin speelt Ares een veel bescheidener rol dan Athena. Meestal is hij een bijfiguur in de verhalen over andere goden of helden en bijna altijd is die rol negatief. Zoals wel blijkt uit de twee verhalen waarin hij zich moet verantwoorden tegenover de andere Olympische goden.

Het bekendste verhaal gaat over zijn affaire met Aphrodite, de vrouw van Hephaistos. Nu was overspel bij de Griekse goden schering en inslag, maar dan moest je dat wel fatsoenlijk doen, namelijk met een mens. Een affaire met de vrouw van een collega-god was toch min of meer taboe, dus dit zei al iets over het karakter van Ares.

Hephaistos was erachter gekomen dat zijn vrouw en Ares regelmatig in zijn huis de liefde bedreven. Daarom smeedde hij een gouden net dat hij boven het echtelijke bed hing. Hij wachtte het

De geboorte van Athena uit het hoofd van Zeus. Zeus heeft de mantel vast van Eileithyia, de godin van de geboorte. Op een amfora uit de zesde eeuw v.Chr., Louvre, Parijs.

Ook een tweede verhaal betreft een voorval waarbij de goden over een daad van Ares moesten oordelen. Dat vond plaats na een aanklacht van Poseidon die Ares beschuldigde van de moord op een van zijn zonen. De goden kwamen daarop bijeen op de Areopagus ('de rots van Ares') bij Athene. Ares verdedigde zich door te vertellen dat de zoon van Poseidon een van zijn dochters had verkracht. De godenraad vond de wraak gerechtigd en sprak hem vrij van de moord. Maar ook dit verhaal maakt duidelijk dat de goden geen hoge dunk hadden van Ares' karakter.

Verschillende aspecten van de strijd

De relatie tussen Pallas Athena en Ares was slecht. Zelfs op het gemeenschappelijke domein van de oorlogvoering stonden beide godheden diametraal tegenover elkaar, omdat ze stonden voor verschillende aspecten van de strijd. Zo was de rol van Pallas Athena het beste te omschrijven als de generaal die de strategie plande en tijdens de strijd die strategie steeds voor ogen bleef houden. Voordat de vijandelijkheden uitbraken, had zij al heel bewust partij gekozen voor de polis die een rechtmatige zaak verdedigde. En tijdens de strijd zette zij al haar karaktereigenschappen in om die polis aan de zege te helpen. Zodat je haast al bij voorbaat kon voorspellen dat de door haar gekozen polis verzekerd was van de overwinning.

Ares daarentegen was veel kortzichtiger en bloedorstiger van aard. Zijn rol was die van de strijder op het slagveld, staande in zijn strijdswagen getrokken door vier onsterfelijke rode hengsten en bijgestaan door zijn twee zonen Deimos ('paniek') en Phobos ('angst'). Hij was de god die zich met een rode waas voor de ogen op de vijandelijke falanx stortte en genoot van het bloedvergieten en het strijdgewoel. Hij moest het daardoor steeds weer afleggen tegen ►

Links: Beeld van Ares in de Villa Adriana. Onder: Zeus (midden) scheidt Athena (links) en Ares (rechts), terwijl Kyknos (een wrede zoon van Ares, uiterst rechts) vlucht voor de aanstormende Herakles in zijn strijdswagen (uiterst links). Attische zwart-figurige mengvaas, ca. 540-510 v.Chr.

eerstvolgende bezoek van Ares af en op het moment dat de geliefden weer in het bed lagen, viel het net omlaag en verstrikte hen. Daarop vroeg Hephaistos de andere goden naar het bewijs van overspel te komen kijken en Ares te veroordelen voor zijn daad. Helaas voor Hephaistos vonden de andere goden het voorval eerder vermakelijk dan verwerpelijk. Waarvoor er niets anders op zat dan Ares vrij te laten, die daarop naar Thracië vluchtte om een tijdje uit beeld te blijven.

Boven: De Areopagus bij Athene, de plek waar de rechtszaak tegen Ares zou zijn gehouden. Hier was in de oudheid de Atheense rechtbank voor moordzaken gevestigd. Het hoogste gerechtshof van Griekenland draagt nog steeds de naam *Areios Pagos*.

Onder: Aan Pallas Athena wordt de uitvinding van de *pyrrhische* toegeschreven, een krijgsoefening die vooral in Sparta bij de militaire opleiding van de jongeren hoorde.

de andere partij als die Athena aan haar zijde had. Het meest bekende voorbeeld daarvan is te vinden in de *Illias*, waarin Athena partij koos voor de Grieken en Ares voor de Trojanen. Ares raakte tijdens die strijd zelfs gewond door een speer die geleid werd door Pallas Athena, waarop Ares naar de Olympus vluchtte en zich daar beklaagde bij zijn vader. Die natuurlijk weer onvoorwaardelijk koos voor zijn lievelingsdochter en de aanklacht wegwuifde.

Wijdverspreide verering

De positieve en negatieve waardering van respectievelijk Pallas Athena en Ares was terug te vinden in de mate van verering door de Grieken. De verering van Athena was wijdverspreid over het hele oude Griekenland. Athena was geliefd onder de mensen, maar ook binnen de familie van de Olympische goden. Zij was onder andere de godin van het licht, van de wijsheid en van de kunsten. Maar zij was ook de oorlogsgodin van de Grieken in de hoedanigheid van *Athena Promachos*, 'Athena de voorvechtster' (de 'promachoi' waren de strijders in de eerste linie van de falanx).

Er waren honderden heiligdommen aan haar gewijd, maar de grootste verering viel haar ten deel in Attica, en dan met name in de naar haar vernoemde polis Athene. Elk jaar in het midden van de zomer vond daar ter ere van haar een groot festival plaats, de Panathenaia. Op de Akropolis waren twee tempels

aan haar gewijd, het Erechtheion en het Parthenon ('tempel van de maagdelijke godin') waar de schatkist en het archief van de polis werden bewaard onder het oog van het beroemde beeld van de beeldhouwer Phidias (vijfde eeuw v.Chr.). Ook Ares had in Athene een eigen heiligdom, de tempel van Ares. Wat betreft de verering zou je verwachten dat hem die vooral in Sparta ten deel zou vallen, vanwege het militaristische karakter van deze polis. Maar niets is minder waar. Ook daar was Pallas Athena veruit de meest vereerde godheid, met een tiental heiligdommen die aan haar waren gewijd. Ares werd er zeker wel gerespecteerd, maar in Lacoënië waren slechts drie heiligdommen aan hem gewijd, in de polis Sparta zelfs maar één tempel. Daarin stond een geketend beeld van de godheid, volgens Pausanias (tweede eeuw n.Chr.) omdat de Spartanen dachten dat de oorlogsgod hen zo nooit zou kunnen verlaten. Al lijkt een meer plausibele verklaring voor de hand te liggen wat betreft de ketens, namelijk om te voorkomen dat er oorlog zou uitbreken.

Symboliek

Er was kortom niet veel dat deze twee godheden gemeenschappelijk hadden. Of het moet op het triviale vlak van de symboliek liggen. Bijvoorbeeld in het feit dat bij beide goden de uil een bijzondere plek innam. Voor Pallas Athena gold dat voor alle uilen, voor Ares voor de kerkuil en de oehoe. Maar de wijding van juist deze dieren aan deze godheden is niet vreemd, omdat uilen in die tijd in het algemeen werden gezien als voorboden van oorlog en bloedvergieten.

Voor deze goden gold wat ook voor de Grieken zelf gold. Op momenten dat een gezamenlijke vijand de Olympische godenwereld in gevaar bracht (zoals tijdens de oorlogen tegen de Titanen en de Giganten) sloten ook deze twee goden zich aan bij het gemeenschappelijke front tegen die 'barbaarse' vijand. Om daarna weer snel te vervallen in onderlinge strijd. ■

